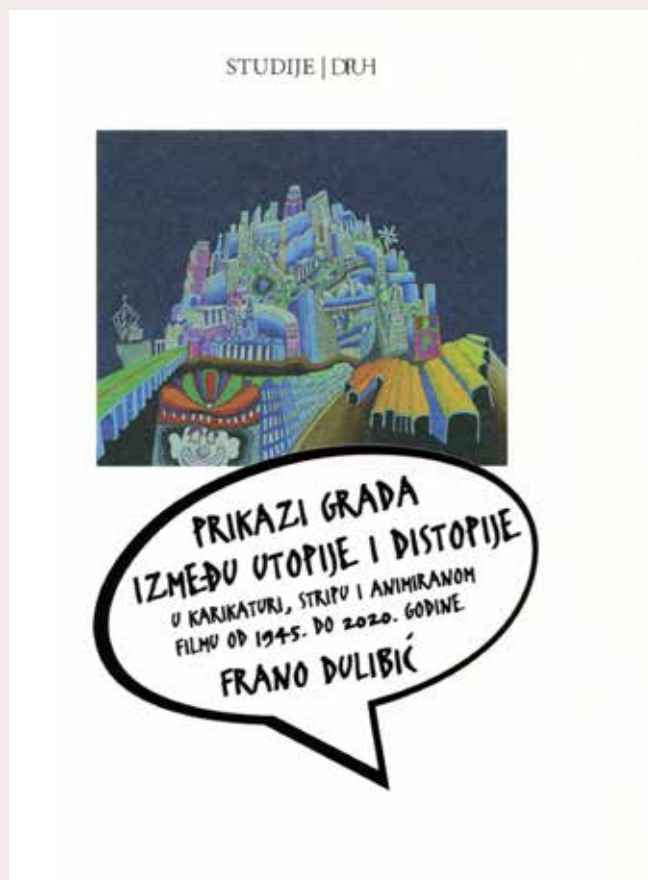

Josip Grozdanić

O mijenama urbanih vizura u vizualnim umjetnostima

FRANO DULIBIĆ, *Prikazi grada između utopije i distopije u karikaturi, stripu i animiranom filmu od 1945. do 2020. godine*, Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, 2024., 160 str.

ISBN 978-953-6089-53-6

U studenome 2024. Društvo povjesničara umjetnosti objavilo je knjigu *Prikazi grada između utopije i distopije u karikaturi, stripu i animiranom filmu od 1945. do 2020. godine*. Iza dugog naslova krije se iznimno zanimljiva i intrigantna studija dr. sc. Frane Dulibića, povjesničara umjetnosti i redovitog profesora na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu. U njoj on donosi iznimno zanimljivu analizu i usporedbu različitih načina na koje su gradovi i urbane vizure prikazivani u hrvatskoj likovnoj umjetnosti, osobito u segmentu popularne kulture. Možemo tako pratiti kako se prikaz gradova i urbanih cjelina mijenjao tijekom desetljeća, kao i je li to, i ako jest, koliko, ovisilo o društvenim uređenjima i političkim sustavima u kojima smo živjeli. Autor iznimno pomno i studiozno analizira koje su teme i ideje u različitim razdobljima tijekom sedam i pol desetljeća, pa tako i u razdobljima ključnima za modernizaciju na svim područjima, dominirale u pristupima urbanizmu i modernitetu. Kako Dulibić piše u predgovoru, temelji studije postavljeni su još 2014., kad se u Nacionalnom muzeju moderne umjetnosti počela pripremati izložba *Vizije grada*, a dodatni zamah dala joj je izložba *Ikonografija grada II. (1950. – 2000+)* VIZIJE GRADA, postavljena u Modernoj galeriji u prosincu 2019., u pripremi koje je autor surađivao na realizaciji koncepcije muzejskog savjetnika Galerije Željka Marcioša. Prikupljeni materijal bio je toliko obiman da nije u cijelosti mogao biti iskorišten na izložbi, što je Dulibiću dalo ideju za pripremu knjige.

Karikatura, strip i animirani film mediji su popularne kulture, koja je nužno urbana te je neizbježno vezana uz grad, odnosno urbanitet. Promatrajući vizualne medije zajedno, jer ih osim izvedbene, a dijelom i tehničke srodnosti povezuje i to što su mnogi autori djelovali u dva, pa i sva tri medija, Dulibić se fokusirao na mijenjanje odnosa prema gradu u njima. Prema gradu ne samo kao pozadini ili mizansceni u pojedinim „crtićima”, karikaturama i stripovima, nego i kao njihovu aktivnom sudioniku, odnosno ravnopravnom sastavnom dijelu. Promjene su pritom s jedne strane u određenoj mjeri ovisile i o društvenim i političkim uređenjima, o većem stupnju dogmatizma u jednom ili liberalizma u drugom razdoblju, a s druge o manjim ili većim tehnološkim promjenama koje su donosila nova vremena i koje su utjecale na čitavo društvo, pa tako i na vizualne medije. Možda najvećoj promjeni svjedočimo posljednjih desetak godina, u kojima se odvijaju ubrzani pad zanimanja za tiskane medije i povećanje nastajanja radova i njihove distribucije u digitalnim medijima. U skladu s time promijenili su se i senzibiliteti, podjednako autorica i autora kao i recipijentata njihovih djela, publika se brojčano smanjila i evoluirala, što kao posljedicu ima i „uozbiljenje” konkretnih djela na jednoj razini, jer više ne služe primarno zabavi. Posljedica je napretka i polifonost tematskih izbora i izvedbenih pristupa, osobito u animiranom filmu i stripu, dok je u karikaturi primjetna stanovita kriza, kao da se autori još uvijek nisu snašli i prilagodili novim okolnostima.

Prvo razdoblje, nakon Drugog svjetskog rata, bilo je vrijeme uspostave ili obnove kulturnih institucija, škola, čitaonica, kulturnih društava, općenito prosvjetiteljstva. Teme i ideje koje su tada prevladavale u prikazima gradova, kao i načini njihove obrade i prezentacije, najviše su bile humoristične i karikaturalne, a društveno-političke okolnosti i duh vremena nalagali su i zamjetnu razinu kritičnosti ili, kako se nekad govorilo, „konstruktivnosti”. U radovima karikaturista i autora stripova kakvi su bili Oto Reisinger i Ico Voljevica već tijekom 50-ih, a tako će ostati i kasnije, sve do 80-ih i u karikaturama Joška Marušića, Ivana Šarića, Ivana Pahernika i dijelom Srećka Puntarića, može se primijetiti dobrodušno ismijavanje i ironiziranje moderniteta i kroz urbane perspektive. Modernitet i urbanitet tada su se dijelom doživljavali i kao dekadencija, čak i u smislu „odnarodnosti”. Urbanitet je s jedne strane simbolizirao napredak i modernost, a s druge otuđenje i nerijetko čak imanentnu dekadenciju, a humor je izviraio upravo iz susreta tih suprotnosti.

Dulibić minuciozno analizira prikaze gradova i urbanih vizura i u današnje vrijeme, u karikaturi na primjerima radova Nika Titanika, Nikole Listeša, Žarka Luetića i ostalih autora, pa čak i u novim karikaturama doajena Nedeljka Dragića. Mijene pristupa u devetoj umjetnosti detaljno razmatra kroz ostvarenja predstavnika „stare škole” kakvi su Jules Radilović, Ivica Bednjanec, Borivoj Dovniković, spomenuti Oto Reisinger i još neki, ali i današnjih umjetnica i umjetnika koji donose različite pristupe i senzibilitete, poput Irene

Jukić Pranjić, Matije Pisačića i Darka Macana. Posebno poglavlje knjige posvećeno je temi transformacija urbanih prostora u stripu. S jedne strane Dulibić naglašava važnost serijala *Tupko* Nedeljka Dragića i *Sjena* Ninoslava Kunca, a s druge stripove skupine Novi kvadrat, osobito Mirka Ilića i Igora Kordeja, ali i Radovana Devlića i Milana Trenca. U novije vrijeme autori poput Trenca, ali, recimo, i Krešimira Zimonića i Magde Dulčić, unijeli su nove poetike i senzibilitete u strip općenito, pa onda i u prikaze gradova. Ne smiju se zaobići ni imena Dušana Gačića, pokojnog Edvina Biukovića, pa i Helene Klakočar Vukšić, a posebno poglavlje, dakako, zaslužuje Danijel Žeželj, kao najveći majstor urbane poetike u stripu posljednjih desetljeća. Njegovi stripovi obiluju drugačijim, začudnim vizurama gradskih motiva koje su istodobno hladne, u skladu s naslovom knjige distopijske, ali i neobično poetične. Nerijetko toliko da je poetičnost njihovo glavno ili barem iznimno važno obilježje, ono što se ponajviše pamti nakon čitanja.

U animiranim filmovima Zagrebačke škole također dominiraju gradovi, odnosno urbanitet. Dovoljno je sjetiti se filmova o inspektoru Maski ili primjerice *Koncerta za mašinsku pušku* Dušana Vukotića, filmova Vatroslava Mimice, *Šagrenske kože* Vlade Kristla i Ive Vrbanića... ili recimo Baltazar-grada iz serijala o profesoru Baltazaru. I u radovima aktualnih animatorica i animatora urbanitet je ako ne dominantno, a ono svakako neizbježno obilježje, za što se dovoljno sjetiti filmova Simona Bogojevića Naratha, Gorana Trbuljaka,

Martine Meštrović, spomenutog Matije Pisačića i ostalih. Knjiga *Prikazi grada između utopije i distopije u karikaturi, stripu i animiranom filmu od 1945. do 2020. godine* daje itekako bogat i detaljan uvid u sve navedeno te je iznimno vrijedno djelo namijenjeno ne samo upućenim recipijentima i studentima povijesti umjetnosti nego i svima zainteresiranim za domaću popularnu kulturu, njezinu prošlost i razvoj. ✕

